

Власенко О., Колодюк К. Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. –178 с. (С.131-136)

ПРО ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ВІКЕНТІЯ ВОЙКИ – УКРАЇНСЬКОГО АРХЕОЛОГА ЧЕСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вікентій В'ячеславович Хвойка – видатний український археолог першовідкривач і фундатор української археології. Чех за національністю, Вікентій Хвойка народився 21 лютого 1850 р. в чеському місті Семіні на Ельбі. Походив із старовинного шляхетського роду, але їхній маєток було спалено під час битви, всі родові документи загинули, й вони стали звичайними поселенцями.

По закінченні комерційного училища в місті Хурдимі Вікентій переїхав до Праги. Там він захопився вивченням давньої історії та старожитностей, багато читав спеціальної літератури, знайомився з відомими чеськими істориками й археологами. У 27 – річному віці, не знайшовши застосування своїм силам на батьківщині, підвладній тоді Австро – Угорщині, Вікентій переїхав на постійне проживання в Російську імперію, де і провів решту життя. Оселившись у Києві й шукаючи засобів дожиття, він почав викладати німецьку мову та малювання, займався агрономічною наукою. Але ці заняття не приносили Хвойці особливої втіхи. Він дедалі частіше повертався до свого захоплення стародавньою історією. Почав колекціонувати старожитності, вивчав давній період української історії, прилучився до роботи до Київського товариства старожитностей та мистецтв [2, с. 304].

Свої перші розкопки Вікентій Хвойка зробив на Кирилівській висоті у Києві, де було виявлено поселення часів палеоліту, неоліту та бронзового віку. Спостерігаючи за роботою земляними роботами на

Кирилівських висотах Хвойка помітив у розколі гори жовту пляму, яка видавалася йому бивнем мамонта. Його припущення були виправданими. Так, стараннями Вікентія Хвойки було відкрито знану тепер в усьому світі Кирилівську палеолітичну стоянку поблизу центру Києва.

Під час розчищення культурного шару він звертав велику увагу на горизонтальне розташування культурних залишків, зберігав їх у тому стані, в якому вони були знайдені, розчищаючи з усіх боків. Було виявлено фрагменти житла, різноманітні кремінні знаряддя і т. ін. З відкритої Хвойкою Кирилівської стоянки первісної людини почався якісно новий етап вивчення пам'яток палеоліту в Російській імперії. Кирилівська стоянка була першою пам'яткою палеоліту дослідженою в Російській імперії.

Перша археологічна робота спонукала його до нових відкриттів. Він започаткував низку археологічних робіт на Київщині. Тут і було віднайдено залишки тієї самої культури. Згодом у промові на XI Всеросійському археологічному з'їзді Вікентій В'ячеславович оголосить що, в Україні відкрито нову неолітичну культуру. З того часу розпочалися систематичні дослідження цієї давньої землеробської культури. Яку Вікентій Хвойка у 1901р. нарече Трипільською культурою. Він відстоював свою теорію, що це саме неолітична культура в той час коли науковці вважали, що землеробські культури могли існувати тільки в таких місцях як Єгипет, біля річок Нілу, Євфрату. Доводив, що трипільська культура автохтонного походження. Що її залишили пращури слов'ян – арійські племена, які були першими землеробами Середнього Придніпров'я. У праці «До питання про слов'ян» (1902) він заявляв, що у Середньому Придніпров'ї «з незапам'ятних часів протягом цілих віків жив осілий землеробський народ арійського походження, у якому я вбачаю тільки наших предків – слов'ян, і, крім того, вважаю його терен європейською прабатьківщиною» [5, с.57].

Учений досліджував трипільську культуру понад десять років. Поруч із поселенням біля села Трипілля він розкопав цілу низку йому подібних об'єктів, описав їх особливості, час виникнення й місце серед інших старожитностей Східної Європи. Хвойка першим зібрав і порівняв усі відомі в різних місцях України трипільські знахідки, виділив їх в окремі групи для подальшого вивчення. На основі своїх досліджень учений констатував величезне значення трипільської культури серед інших пам'яток Східної Європи, розробив її періодизацію [1, с.188 – 198].

Хвойка підтримував зв'язки зі своїми чеськими друзями – любителями старовини. Вікентій Хвойка долучився й до відкриття східнослов'янських старожитностей VI—VII ст., розкопавши ряд поселень на Черкащині, виявив відомий могильник літописних сіверян у селі Броварці на Полтавщині та ін.

Значну увагу вчений приділяв і вивченню пам'яток давньоруської доби. Ще в 1894 р. під час дослідження Флорівської гори він знайшов залишки давньоруських ремісничих майстерень — косторізної та ювелірної. В наступні роки Хвойка продовжував розкопки як у Києві, так і в інших місцевостях України.

Найбільш сенсаційними стали результати його розкопок на Старокиївській горі. У 1907 р., оглядаючи її схили дослідник побачив у розрізі давню кладку, що послужило приводом для нових розкопок на садибі М.Петровського. Результати проведених робіт вражали. Було виявлено язичницьке капище VIII—IX ст., що підтверджувало сакральне значення Старокиївської гори. Що це був центр давньої столиці, показав розкоп залишків великокнязівського кам'яного палацу X—XI ст., оздобленого фресками й мозаїками. Окрім цього, були виявлені залишки жител та ремісничих майстерень, які обробляли камінь, кістку, метал тощо. Серед особливо відомих знахідок — унікальні ливарні формочки, запрестольний хрест. Саме тоді Вікентій Хвойка знайшов

цеглу із зображенням великокнязівського тризуба [3, с.199].

Відкриття центру давнього Києва викликало резонанс серед громадськості держави. Старокиївську гору назвали “руським Капітолієм”, її дослідження порівнювали з розкопками римського Форуму. За ініціативою Хвойки уряд викупив садибу М. Петровського в державну власність. Проте від подальших розкопок у ній Вікентій Вячеславович був відсторонений через інтриги заздрісників.

Тогочасна археологія знаходилася на власному самозабезпеченні, не маючи державних субсидій В.В. Хвойка був змушений шукати мецената для фінансового забезпечення археологічних робіт. Таким меценатом для Вікентія Хвойки став Богдан Ханенко – відомий український колекціонер та громадсько – культурний діяч кінця ХІХ – початку ХХ ст. Приватне зібрання Ханенка стало основою археологічного відділу створеного наприкінці ХІХ ст. музею Товариства старожитностей та мистецтва. Проте іноді грошей бракувало й доводилося вишукувати інші джерела фінансування. Дійшло до того, що Вікентій Хвойка змушений був продати уряду за безцінь свою особисту колекцію старожитностей, аби тільки мати змогу продовжувати польові дослідження [4, с.170].

Вікентій Хвойка відіграв значну роль у заснуванні в 1899 році Київського музею старожитностей та мистецтв — тепер це Національний музей історії України. Помер талановитий український археолог з чеським корінням на шістдесят четвертому році свого життя через важку хворобу. Похований на Байковому кладовищі у Києві.

Отже, внесок Вікентія Хвойки у вітчизняну археологію важко переоцінити. Український археолог, чех за походженням був талановитою, цілеспрямованою особистістю, яка довела своєю плідною працею почесне місце в списку ста видатних людей України. Його ім'я

обезсмертили фундаментальні відкриття у сфері археології. Праці, які він написав, пам'ятки, які відкрив стали невичерпним джерелом вивчення історії не тільки української.

Література

1. Бахмат К.П. Вікентій Вячеславович Хвойка // Археологія. – 1964. – Т. XVIII. – С. 188-198
2. Бедрик – Білан Х., Безносик А., Гнатюк М. та ін. 100 найвідоміших українців /Заг. ред. д. філос. наук, канд. іст. наук, Павленка. – К.: Орфей, 2005. – С. 303-309.
3. Вікторії Колесникової «Вікентій (Чеслав) Хвойка Сторінки наукової біографії». – Київ: «КОРВІН ПРЕСС». – 2007. – 191 с.
4. Івана Чернякова «Вікентій Хвойка 1850 – 1914». – Київ: «Архетип». – 2006. – 199 с.
5. Хвойка В. До питання про слов'ян // Космос Древньої України // К.; 1992. – С. 57-65